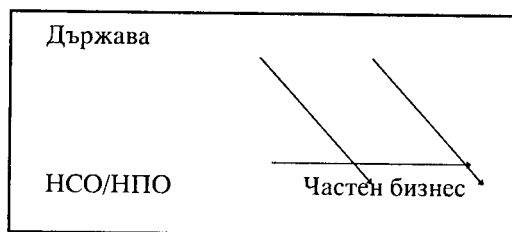

ГРАЖДАНСКОТО ОБЩЕСТВО – РЕАЛНОСТ МЕЖДУ АРГУМЕНТИТЕ НА ОПТИМИСТА И АРГУМЕНТИТЕ НА ПЕСИМИСТА

(ГЛЕДНАТА ТОЧКА НА ПРАКТИКА)

Таня Желязкова

Смисълът на всяка триадична структура е във възможността да се обхванат идеално и да се структурират реално полярни характеристики чрез полагането им в нещо трето, което ги среща, коригира или помирява. Понякога това действие се асоциира с посредничеството, което на латински се изразява с думата “mediatio”. Точно с този смисъл е натоварен т. нар. Трети сектор в обществото, който има функцията на посредник между другите два сектора – държавата и частния бизнес.

Структурите на гражданското общество, известни като организации с идеална цел, нестопански организации, неправителствени организации, са граждански обединения, които претърпяват сложна еволюция в историята на българското общество от края на 19. век до днес. Законът, според който съществуват (доскоро Законът за лицата и семейството, а от 01.01.2001 г. Законът за юридическите лица с нестопанска цел), защитава едновременно и тези, които се плод на автентичната инициатива на гражданите, и тези, които са форми на гражданственост, провокирани от държавни структури и частни интереси. Всички заедно формират елита на гражданското общество със съществената подробност за твърде различен обхват на сферата на влияние.

В обществата с ескалираща икономическа криза основният смисъл на съществуването на нестопанските орга-

Авторката е председател на Движение за деца “Рицари на познанието”

низации – тяхната благотворителност – закономерно се измества в други посоки. Зад идеята за благотворителност и реални благотворителни действия стои различна мотивация.

За разлика от проф. Васил Проданов, който разделя гражданските организации на осем вида, според осъществяваните цели (*Проданов, В.* Гражданското общество – аргументи на умерения оптимист. Ръкопис, С., 2000, I глава, т. 9), аз ги разделям на четири категории, според водещата мотивация на създателите им в периода на прехода от тоталитарно към демократично общество. Предварително искам да подчертая, че става дума за организации с идеална цел в България, където много от стандартите на американското и европейското общество не работят, без необходимата адаптация към нашите традиции на гражданственост, които датират от миналия век с дейността на първите читалища.

За самоволните физически лица организациите с идеална цел, които те регистрират, са форма на бягство от безработица и вид трудова заетост. Точно тези граждански образувания обединяват усилията на изявени професионалисти с активна гражданска позиция и формирани социални умения. Те са истинската сол на неправителствения сектор, но не разполагат със структури и средства, за да получат широко обществено влияние.

За икономически замогналите се лица и групировки нестопанските организации са форма на социална защита на определени икономически интереси. Те оперират с човешкия и финансов потенциал на своите образувания конкурентоспособно на структурите, които определят социалните процеси.

За професионалните съюзи на художественотворческата и научната интелигенция нестопанските организации са форма на осигуряване на условия и средства за запазване и изява на творческия потенциал на своите членове. Чрез тях опасността от смърт на културата и науката поради бедност се отдалечава.

За държавните служители, които изпълняват благотворителни функции по съвместителство, регистрираните от тях нестопански организации са форма на акумулиране на извънбюджетни средства, които скрито се вливат в държавните структури за социални дейности. На тези свои подгласници разчита държавата, ограничавайки под различни форми действията и дейността на колегите им, работещи по собствена воля.

Но всички изброени категории организации с идеална цел заедно формират синтетичното цяло, наречено медиатор на гражданственост. Сложен, многолик, конфликтен посредник между потребностите и формите за тяхното задоволяване, между гражданина и неговата държава.

Тук е мястото на различния тип тълкувания на гражданското общество (оптимистичен или песимистичен), оито оперират с различен обем на самото понятие. В широк смисъл под гражданско общество се разбира самоосъзнатостта и самоинициативата на гражданите на националната държава, която в тяхно име регламентира дейността на националния бизнес. В тесен смисъл гражданското общество обхваща само регистрираните юридически структури на гражданите. Същевременно различия се търсят и в мащаба на анализирания обект – глобален или национален. От съществено значение е и

нивото на анализ – емпирично или теоретично.

От позициите на десетгодишен практик в българския нестопански сектор мога да оправдая изключителната отвлеченост на теоретичните от парливите проблеми на гражданското общество и изнасянето им в пространството на глобалната политика. Вероятно и от това има нужда. Но теоретизирането *върху* гражданското общество не изчерпва по същество анализирането на гражданското общество.

От предложените аргументи на оптимизъм в обстойната монографична разработка “Гражданското общество – аргументи на умерения оптимист” на Васил Проданов и на неразочарования се песимист Диана Данова в статията ѝ “Гражданското общество – аргументи за песимизъм” става ясно, че първият акцентира върху мястото и ролята на глобалното гражданско общество в управлението на световните процеси, следователно дава превес на отношението гражданско общество – държава, докато вторият разглежда слабите позиции на гражданското общество в глобалната икономика, т. е. слага се превес върху отношението гражданско об-

щество – частен бизнес. Пита се къде е триадата държава (Първи сектор) – бизнес (Втори сектор) – нестопанска организация (Трети сектор)?

Как могат да се хармонизират върховете на триъгълника държава – бизнес – нестопанска организация? Могат ли да се съвместят интересите на самоосъзналия се гражданин, чиято инициатива търси поле за изява, на представителите на бизнеса, които постоянно разширяват кръга на потребностите за задоволяване, и на държавата, която е в невъзможност да задоволява всички потребности? Самият въпрос показва, че *полето на съвместяване на интересите на трите сектора се нарича приватизация на обществените услуги.*

Лаиците смятат, че доброволните нестопански организации само апелират за взаимопомощ и благотворителност, а всъщност са прикрити форми за лично обогатяване, чиято независимост може да се окаже заплаха за социалните интереси на държавата. За тях и за всички останали е паралелът на различията и пътищата за задоволяване на едни и същи потребности от държавата и от организациите с идеална цел.

Държавата	№	Третият сектор
Обществена потребност	1	Собствена инициатива
Държавен интерес	2	Групов интерес
Удовлетворява масови потребности	3	Обслужва неудовлетворени индивидуални и групови потребности
Справедливо разпределение на услугите между гражданите	4	По-ефективни конкретни услуги
Административен апарат и сложна структура	5	Малки функционални структури
Финансова обезпеченост	6	Финансов риск
Стандартен професионализъм	7	Високо ниво на професионализъм
Държавни заплати	8	Доброволен труд
Фиксирани цени на услугите	9	По-ниски цени на услугите
Нормативни изисквания	10	Нестандартни идеи и опит
Личността е институционализирана	11	Личността е автономна
И накрая според	някои	спорното твърдение
“Рационалност и ефективност”	12	“Спонтанност и въображение”

Сигурно всяка “колонка” ще има своите привърженици, а защо не и отрицатели. Въпросът е как те могат да се съвместят? Защото нищо не се появява, без да има необходимост от него. А хората едва ли ще се откажат от потребностите си, само защото някой ги спира да ги удовлетворяват.

Пазарът е мястото, където се срещат интересите на всички сектори от обществения живот – на държавата, на частния бизнес и на неправителствените организации с идеална цел, наречен Трети сектор. Но различен е пътят, по който се установяват потребностите на хората, откриват се най-ефективните средства за задоволяването им чрез производство на стоки и услуги и се поднасят чрез пазарния механизъм на

потребителите. Луфтът, който се отваря между държавата и частния бизнес като създатели на блага, и пазарът на потребностите днес съвсем закономерно се запълва от Третия сектор.

Дошло е време политици, юристи и икономисти да разберат, че все по-трудно ще контролират процеса на разрастване на полето от потребности на съвременния човек и все по-често тези потребности ще се задоволяват, благодарение на свободната инициатива на членовете на гражданското общество. Необходимото институционализирано трето, което ще допълва и хармонизира мястото, ролята и значението на другите две съставни части на триадата държава « частен бизнес » граждански организации.